

КОМПЛЕКСНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11

РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Уроки 57-62

Розгорнуті конспекти • таблиці • дати • поняття • практичне
заняття № 12 • тематичне оцінювання • відповіді для викладача

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Структура теми

Зміст теми. За календарним плануванням тема 11 охоплює шість уроків. Вона показує, як після Другої світової війни змінювалися суспільства Азії, Африки та Латинської Америки: від післявоєнної модернізації Японії й революційних експериментів Китаю до деколонізації, національно-визвольних рухів, близькосхідного конфлікту, «Арабської весни», революцій на Кубі та в Чилі.

Урок	Тема за календарним плануванням
57	Японія 1945 - теперішній час. Китай. Проголошення КНР. Культ особи Мао Цзедуна.
58	Утворення Індійської республіки та Пакистану. Утворення Ізраїлю. Близькосхідна проблема та шляхи її врегулювання. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Конфлікт у Сирії. Терористична діяльність. Ісламська держава Іраку і Леванту.
59	Деколонізація Африки. Крах апартеїду. Країни регіону на зламі XX - XXI ст.
60	Латинська Америка. Революція на Кубі.
61	Практичне заняття № 12.
62	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.

Джерельна примітка. Матеріал укладено на основі наданого підручника І. Я. Щупака та ін. «Всесвітня історія. 11 клас» (2019), розділ 4, §20-27, с. 142-196. Формулювання «сьогодні», характеристики політичних лідерів та міжнародної ситуації подано в часовій рамці підручника 2019 р.; пізніші події не домішуються.

Ключові поняття. Японське «економічне диво»; КНР; «великий стрибок»; народні комуни; «культурна революція»; хунвейбіни; «чотири модернізації»; Рух неприєднання; Кашмірська проблема; Палестина; ОВП; ісламська революція; «Арабська весна»; ІДІЛ; деколонізація; Рік Африки; апартеїд; хунта.

Календарне планування: тема 11 - 6 годин, уроки 57-62. Підручник: §20-27, с. 142-196.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. Японія після 1945 р. та Китай: від революції до модернізації

Головна думка. Після Другої світової війни Японія і Китай обрали різні шляхи. Японія під час американської окупації провела демократичні та економічні реформи і стала однією з провідних економік світу. У Китаї перемогли комуністи; експерименти Мао Цзедуна спричинили величезні потрясіння, а наприкінці 1970-х Ден Сяопін розпочав ринкові реформи без ліквідації політичної монополії КПК.

Основа: §20, с. 142-148; §21, с. 149-157.

1. Японія після капітуляції

Після війни Японія перебувала в стані глибокої розрухи. За підручником, виробництво становило лише близько 14 % довоєнного рівня, мільйони людей не мали роботи, міста були зруйновані, а імпорту ресурсів майже припинився.

Напрямок	Післявоєнні зміни
Політична система	Американська окупаційна адміністрація здійснила демократизацію, ліквідувала військові установи й таємну поліцію, звільнила політв'язнів, запровадила загальне виборче право.
Військова сфера	Збройні сили демобілізовано; нова конституція закріпила відмову від війни як засобу державної політики.
Аграрна сфера	Ліквідовано поміщицьке землеволодіння; частину землі держава викупила і продала селянам.
Економіка	Розпускали великі промислово-фінансові концерни, проводили антимонопольні й фінансові реформи.

Конституція Японії. Ухвалена 1946 р., набула чинності **3 травня 1947 р.** Імператор став «символом єдності нації» без реальної політичної влади. Японія стала парламентською монархією.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. Японське «економічне диво»

2. Передумови стрімкого зростання

- фінансова допомога США та американські замовлення під час воєн у Кореї й В'єтнамі;
- закупівля патентів і ліцензій, активне засвоєння нових технологій;
- реформа податкової системи Дж. Доджа;
- відсутність великих військових витрат;
- дешева на перших етапах робоча сила;
- висока дисципліна, освіченість і працездатність населення;
- сильна координаційна роль держави у фінансовій та промисловій політиці.

3. Основні реформи

Реформа	Зміст	Результат
Антимонопольна	Розформування старих дзабайцу, перерозподіл капіталів, формування нових конкурентних фінансових груп.	Посилення конкуренції та продуктивності.
Аграрна	Викуп надлишкових земель у поміщиків і продаж селянам; низька орендна плата.	Зростання внутрішнього ринку й зацікавленості селян у модернізації.
Соціально-трудова	8-годинний робочий день, оплачувана відпустка, розвиток профспілок.	Поліпшення умов праці й зростання продуктивності.
Освітня	9-річне обов'язкове безкоштовне навчання, розширення мережі коледжів і вишів.	Високий освітній рівень робочої сили.
Фінансова	Стабілізація валюти, державний контроль за цінами, ліцензіями й зовнішньою торгівлею.	Стабілізація економіки та концентрація ресурсів на модернізації.

**реформи → інвестиції в освіту й технології → продуктивність
→ конкурентний експорт → високі темпи зростання**

4. Результати

У 1950-1973 рр. середньорічні темпи зростання японської економіки сягали приблизно 10-11 %. Наприкінці 1960-х Японія посіла друге місце в західному світі за промисловим виробництвом, а її автомобілі,

судна, оптика, електроніка й побутова техніка стали символами нової економічної сили.

Японське «економічне диво» - стрімке післявоєнне економічне зростання Японії, особливо від середини 1950-х до 1973 р., зумовлене реформами, технологічним оновленням, експортною орієнтацією та високою організацією праці.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. Японія наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст.

5. Від нафтової кризи до «втраченого десятиліття»

Нафтова криза 1973 р. змусила Японію ще активніше переходити до енергоощадних технологій. У 1991 р. лопнула фінансова «бульбашка» на ринку нерухомості, що започаткувало тривалу рецесію, відому як «втрачене десятиліття». З 2003 р. економіка знову зростала, а Японія залишалася одним зі світових промислових лідерів.

6. Катастрофа «Фукусіма-1»

12 березня 2011 р. після сильного землетрусу й цунамі сталася аварія на АЕС «Фукусіма-1». Підручник подає цю подію як велике випробування для технологічно розвиненої держави та наголошує на самовідданості інженерів, пожежників, військових і поліцейських.

7. Зовнішня політика та «північні території»

- головний стратегічний партнер Японії - США;
- американські війська й бази залишилися важливим елементом безпеки країни;
- спір із Росією щодо Ітурупа, Кунашира, Шикотана і Хабомаїв у підручнику названо головною перепорою для мирного договору;
- Японія підтримувала Україну дипломатично й економічно, а після початку російської агресії 2014 р. запровадила санкції проти РФ.

Проблема «північних територій» - територіальна суперечка Японії з Росією навколо чотирьох південних островів Курильської гряди, зайнятих СРСР у 1945 р.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

Урок 57. Китай: проголошення КНР

8. Громадянська війна після 1945 р.

Після вигнання японських окупантів у Китаї відновилося протистояння Гоміндану на чолі з Чан Кайші та Комуністичної партії Китаю на чолі з Мао Цзедунем. Спочатку ініціатива була у військ Гоміндану, але з 1947 р. в наступ перейшла Народно-визвольна армія Китаю.

Сили	Лідер	Опора / особливості
Гоміндан	Чан Кайші	Законний уряд, підтримка США, але корупція, реквізиції та соціальне невдоволення послаблювали його.
КПК	Мао Цзедун	Підтримка СРСР, аграрна реформа й обіцянки землі селянам, дисциплінована НВАК.

1 жовтня 1949 р. у Пекіні проголошено Китайську Народну Республіку. Чан Кайші та його прихильники відступили на Тайвань, де збереглася Китайська Республіка.

КНР - держава, проголошена 1 жовтня 1949 р. після перемоги комуністів у громадянській війні; політична влада зосередилася в руках КПК.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

Урок 57. Мао Цзедун: «великий стрибок» і народні комуні

9. Радянська модель і розрив із СРСР

На початку 1950-х КНР орієнтувалася на радянський досвід: п'ятирічне планування, кооперацію сільського господарства, розвиток важкої промисловості. Після XX з'їзду КПРС і критики культу Сталіна відносини з СРСР різко погіршилися.

10. «План трьох червоних прапорів»

У 1958 р. Мао проголосив курс, який поєднував «великий стрибок», створення народних комун і прискорене будівництво соціалізму. Передбачалося за кілька років різко збільшити промислове й аграрне виробництво.

Експеримент	Що робили	Наслідок
«Великий стрибок»	Масово будували дрібні печі й змушували населення виплавляти сталь.	Велика частина металу була непридатною; ресурси витрачалися неефективно.
Народні комуни	Усупільнювали майно, спільно організовували працю й харчування, прагнули відмовитися від грошей.	Зниження особистої зацікавленості, господарський хаос.
Кампанія проти «шкідників»	Знищували щурів, мух, комарів і горобців.	Екологічний дисбаланс і нові втрати врожаїв.

Наслідок. Підручник пов'язує провал «великого стрибка» і колективізації з катастрофічним голодом, який забрав близько 30 млн життів. У 1961 р. влада була змушена перейти до «регулювання економіки» і частково відступити від крайніх заходів.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. «Культурна революція» і культ Мао

11. «Культурна революція» 1966-1976 рр.

Китайська «культурна революція» - кампанія Мао та його прибічників проти критиків, опозиціонерів, інтелігенції та частини партійного апарату, спрямована на зміцнення особистої диктатури.

Опорою кампанії стали молодіжні загони хунвейбінів і цзаофанів. Вони громили установи, переслідували викладачів і науковців, нищили книги, культурні пам'ятки, принижували «ворогів революції».

Поняття	Зміст
Хунвейбіни	«Червоні охоронці» - загони переважно старших школярів і студентів.
Цзаофани	«Бунтарі» - загони переважно молодих робітників.
«Цитатник Мао»	Збірка висловів Мао, яка стала символом культу особи й ідеологічної мобілізації.

Після того як молодіжні загони допомогли усунути супротивників Мао, влада залучила армію для відновлення порядку, а мільйони активістів відправили «на перевиховання» в села.

12. Культ особи

Мао називали «Великим керманичем» і «Червоним сонцем». Його портрети й цитати заповнили публічний простір. Пропаганда стала одним із головних інструментів підтримки режиму.

13. Зовнішньополітична конфронтація

- від початку 1960-х - загострення відносин із СРСР;
- 1964 р. - Китай став ядерною державою;
- 1969 р. - збройний конфлікт із СРСР біля острова Даманський;
- тривалі прикордонні суперечки з Індією та конфлікт із В'єтнамом.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. Ден Сяопін і «чотири модернізації»

14. Поворот після смерті Мао

Мао Цзедун помер 9 вересня 1976 р. «Банда чотирьох», пов'язана з радикальним крилом «культурної революції», була усунута. Посилилася група прагматиків на чолі з Деном Сяопіном.

Вислів, який підручник пов'язує з Деном Сяопіном: неважливо, якого кольору кішка, головне - щоб вона ловила мишей. Ідея передавала прагматичний підхід до економічних реформ.

15. Програма «чотирьох модернізацій»

Сфера	Зміни
Сільське господарство	Сімейний підряд, послаблення комун, можливість вільніше розпоряджатися результатами праці.
Промисловість	Госпрозрахунок, розвиток малого й середнього бізнесу, спеціальні економічні зони, іноземний капітал.
Наука й освіта	Зростання фінансування, 9-річне обов'язкове навчання, розширення самостійності вишів.
Оборона	Модернізація збройних сил і військових технологій.

У 1980-х темпи зростання виробництва сягали 11-12 % на рік. У 1992 р. було проголошено курс на «соціалізм з китайською специфікою».

16. Політичні межі реформ

Економічне відкриття не означало демократизації політичної системи. Навесні 1989 р. масові студентські виступи на площі Тяньаньмень були придушені військами. Конституція 1982 р. зберігала керівну роль КПК.

Парадокс китайської моделі: значне розширення ринкових механізмів і приватної ініціативи відбувалося при збереженні політичної монополії комуністичної партії.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 57. Порівняння Японії та Китаю. Дати й питання

Ознака	Японія	Китай
Політична система	Парламентська демократія, конституційна монархія.	Однопартійна система з керівною роллю КПК.
Післявоєнний старт	Поразка у війні, американська окупація, реформи.	Громадянська війна, перемога комуністів, утворення КНР.
Економічний курс	Ринкова економіка з активною координацією держави.	Спочатку планово-командна модель; після 1978 р. - ринкові елементи.
Головний символ модернізації	«Економічне диво», високотехнологічний експорт.	«Чотири модернізації», спеціальні економічні зони, стрімке зростання.

Ключові дати

1947 р.	Набуття чинності Конституцією Японії.
середина 1950-х - 1973 р.	Японське «економічне диво».
1 жовтня 1949 р.	Проголошення КНР.
1958-1963 рр.	Реалізація «плану трьох червоних прапорів».
1966-1976 рр.	«Культурна революція».
1978 р.	Початок програми «чотирьох модернізацій».

Питання для учнів

1. Які передумови японського «економічного дива»? (§20, с. 142-145)

2. Чому післявоєнні реформи в Японії сприяли модернізації? (§20, с. 143-145)
3. За яких обставин було проголошено КНР? (§21, с. 149)
4. У чому полягав «великий стрибок» і чому він зазнав краху? (§21, с. 150-152)
5. Що таке «культурна революція»? (§21, с. 152-154)
6. Які зміни здійснив Ден Сяопін? (§21, с. 154-157)

Ключові персоналії уроку 57

Особа	Що треба запам'ятати
Дуглас Макартур	Керівник союзної окупаційної адміністрації Японії; післявоєнна демократизація.
Хірохіто	Імператор, який після війни став конституційним символом держави.
Мао Цзедун	Лідер КНР; «великий стрибок», «культурна революція», культ особи.
Ден Сяопін	Прагматичний реформатор, ініціатор «чотирьох модернізацій».

Опорна схема уроку. Японія: поразка → окупаційні реформи → ринок + технології → «економічне диво». Китай: громадянська війна → КНР → експерименти Мао → криза → реформи Дена Сяопіна.

10 фактів для швидкого повторення

1. Японська Конституція діє з 1947 р.
2. Після війни імператор утратив реальну політичну владу.
3. Японське «економічне диво» спиралося на технології, освіту й експорт.
4. КНР проголошено 1 жовтня 1949 р.
5. «Великий стрибок» почався 1958 р.
6. Народні комуни руйнували особисті стимули до праці.
7. «Культурна революція» тривала 1966-1976 рр.
8. Хунвейбіни були молодіжними загонами прихильників Мао.
9. З 1978 р. Ден Сяопін розпочав «чотири модернізації».
10. Китай поєднав ринкові механізми з політичною монополією КПК.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 58. Індія і Пакистан: незалежність, модернізація та конфлікти

Головна думка. Після розпаду Британської Індії виникли Індійський Союз і Пакистан. Незалежність не усунула релігійних та територіальних суперечностей. Індія будувала демократичну державу й курс неприєднання, а Кашмірська проблема стала джерелом кількох воєн і ядерного суперництва.

Основа: §22, с. 158-165.

1. Поділ Британської Індії

Після Другої світової війни національно-визвольний рух різко посилювався. Головними політичними силами були Індійський національний конгрес і Мусульманська ліга. Релігійні суперечності призвели до поділу колонії.

1947 р. - колишню британську колонію розділено на два домініони: Індійський Союз із переважно індуїстським населенням і Пакистан із переважно мусульманським населенням.

Поділ супроводжувався масовими переселеннями, міжрелігійним насильством і людськими втратами. Згодом Індія стала республікою, а Пакистан розвивався як окрема держава.

2. Дж. Неру і курс модернізації

- поєднання державного планування з приватним сектором;
- індустріалізація і створення сучасної промисловості;
- аграрні перетворення;
- розвиток науки, освіти й технологій;
- демократичний парламентаризм;
- зовнішньополітичний курс неприєднання до військово-політичних блоків.

Рух неприєднання - об'єднання держав, які прагнули проводити самостійну зовнішню політику й не вступати до протиборчих військово-політичних блоків часів «холодної війни».

Урок 58. Кашмір і індо-пакистанські війни

3. Кашмірська проблема

Кашмір став головним територіальним спором між Індією та Пакистаном. Конфесійний склад населення і питання належності князівства спричинили збройне протистояння вже відразу після здобуття незалежності.

Період	Подія	Наслідок
1947-1949 рр.	Перша індо-пакистанська війна.	Кашмір фактично поділено між сторонами; суперечка не розв'язана.
1965 р.	Друга війна.	Нові бої за Кашмір, без остаточного врегулювання.
1971 р.	Третя війна.	Східний Пакистан відокремився й став незалежною державою Бангладеш.
1998 р.	Ядерні випробування Індії та Пакистану.	Конфлікт набув особливо небезпечного ядерного виміру.

4. Індіра Ганді та внутрішні суперечності

Уряди Індіри Ганді проводили курс на посилення державного сектору, соціальні програми й модернізацію. Водночас у країні загострювалися регіональні й конфесійні конфлікти.

Сикхська проблема

Радикальна частина сикхського руху вимагала ширшої автономії або створення окремої держави. Силова операція в Золотому храмі в Амрітсарі загострила конфлікт; Індіру Ганді вбили її охоронці-сикхи.

Тамільська проблема

Підручник розглядає її в контексті етнічного конфлікту на Шрі-Ланці й впливу Індії на ситуацію. Індійське втручання не дало простого розв'язання, а конфлікт мав тяжкі наслідки.

5. Індія на зламі ХХ-ХХІ ст.

Індія зберегла демократичну політичну систему, розвивала промисловість, науку, інформаційні технології та космічну галузь. Водночас залишалися проблеми бідності, нерівності та міжобщинних суперечностей.

Урок 58. Утворення Держави Ізраїль і початок близькосхідного конфлікту

Основа: §23, с. 166-174.

6. Витоки проблеми

Близькосхідний конфлікт сформувався навколо суперечливих національних прагнень єврейського й арабського населення Палестини. Після Другої світової війни питання створення єврейської держави набуло особливої гостроти.

Травень 1948 р. - проголошення Держави Ізраїль. Арабські держави не визнали нову державу, що спричинило війну 1948-1949 рр.

7. Війна 1948-1949 рр.

Ізраїль зумів відстояти незалежність і розширив контрольовану територію. Водночас виникла масштабна проблема палестинських біженців, яка стала одним із ключових вузлів конфлікту.

8. Основні арабо-ізраїльські війни

Війна	Причина / хід	Наслідок
1956 р.	Суецька криза; участь Ізраїлю, Великої Британії та Франції проти Єгипту.	Під міжнародним тиском війська виведено; значення Єгипту зросло.
1967 р. - Шестиденна	Різке загострення між Ізраїлем і арабськими державами.	Ізраїль захопив Синай, сектор Гази, Західний берег Йордану, Східний Єрусалим і Голанські висоти.
1973 р. - «Війна Судного дня»	Єгипет і Сирія намагалися повернути території, втрачені 1967 р.	Війна не дала остаточного розв'язання, але створила умови для подальших переговорів.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

Урок 58. Мирний процес і палестинська проблема

9. Мир між Єгиптом та Ізраїлем

Наприкінці 1970-х за посередництва США відбувся поворот до переговорів. Кемп-Девідські домовленості й наступний мирний договір між Єгиптом та Ізраїлем стали важливим прецедентом мирного врегулювання.

10. Організація визволення Палестини

ОВП стала головною політичною організацією палестинського національного руху. Питання статусу палестинських територій, біженців, кордонів, Єрусалима й безпеки Ізраїлю залишалися взаємопов'язаними.

11. Миротворчий процес наприкінці ХХ ст.

У 1990-х роках ізраїльське та палестинське керівництво перейшли до переговорів. У підручнику **1993 р.** визначено як рік утворення Палестинської автономії й палестинської адміністрації.

Проблема	Чому важко розв'язати
Кордон і території	Різні бачення майбутніх кордонів та статусу окупованих територій.
Єрусалим	Місто має виняткове релігійне й політичне значення для обох сторін.
Біженці	Мільйони палестинців та їхніх нащадків пов'язані з проблемою повернення або компенсації.
Безпека	Теракти, військові дії та взаємна недовіра постійно руйнують переговорний процес.

Висновок. Підручник не подає близькосхідну проблему як конфлікт із простим одностороннім розв'язанням: її стійкість пояснюється поєднанням історичних, територіальних, релігійних і безпекових суперечностей.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 58. Ісламська революція в Ірані

Основа: §24, с. 175-181.

12. Іран за шаха Мохаммеда Реза Пехлеві

Шахський режим проводив модернізацію, орієнтувався на Захід і використовував нафтові доходи для економічних перетворень. Водночас зростали соціальна нерівність, авторитаризм, невдоволення духовенства та традиційних верств.

13. Революція 1979 р.

Протести проти шаха об'єднали різні групи - від ісламських консерваторів до лівих сил. Вирішальний вплив здобуло шіїтське духовенство на чолі з аятолою Рухоллою Хомейні.

1979 р. - ісламська революція в Ірані. Монархію повалено, Іран проголошено ісламською республікою.

14. Особливості нового режиму

- поєднання республіканських інститутів із верховною роллю духовного лідера;
- ісламізація законодавства та суспільного життя;
- жорстка критика західного впливу;
- формування власної моделі «ісламської держави»;
- переслідування політичних опонентів і обмеження частини громадянських свобод.

Ісламська революція - революція, в якій провідну роль відіграли релігійні сили й яка завершилася побудовою політичної системи на основі ісламських принципів.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 58. «Арабська весна»

15. Початок революційних виступів

Грудень 2010 р. підручник визначає як початок «Арабської весни». Хвиля протестів поширилася з Тунісу на інші арабські країни.

«Арабська весна» - хвиля масових протестів, повстань і революцій в арабських країнах, спрямованих проти авторитарних режимів, корупції, безробіття й соціальної несправедливості.

16. Спільні причини

- авторитаризм і тривале перебування правителів при владі;

- корупція та привілеї еліт;
- безробіття, особливо серед молоді;
- соціальна нерівність і зростання цін;
- поширення інтернету й соціальних мереж;
- прагнення громадян до політичної участі й гідності.

17. Неоднакові наслідки

Тип наслідку	Приклад логіки розвитку
Зміна керівництва	У частині країн масові протести призвели до відставки багаторічних правителів.
Обмежені реформи	Деякі монархії й режими пішли на поступки, не змінюючи основ системи.
Громадянська війна	У Лівії, Сирії та інших країнах конфлікти набули збройного характеру.
Посилення радикалізму	Розпад державних структур у частині регіону відкрив простір для терористичних угруповань.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 58. Сирійський конфлікт та ІДІЛ

18. Конфлікт у Сирії

У Сирії протести проти режиму Башара Асада переросли у тривалий збройний конфлікт. У ньому діяли урядові сили, різні опозиційні угруповання, курдські формування, ісламістські організації, а також зовнішні держави.

19. Чому конфлікт став міжнародним

- втручання регіональних держав;
- підтримка різних сторін великими державами;
- боротьба з терористичними організаціями;
- масовий потік біженців;
- суперництво за вплив на Близькому Сході.

20. Ісламська держава Іраку і Леванту

ІДІЛ - терористична організація, яка в 2014 р. захопила великі території Іраку й Сирії та проголосила так званий «халіфат». Підручник наголошує на її масовому терорі, релігійному фанатизмі та міжнародній загрозі.

Проти ІДІЛ діяли місцеві сили та міжнародна коаліція. Втрата територій не означала автоматичного зникнення терористичної небезпеки.

21. Тероризм як міжнародна проблема

Терористичні мережі використовують слабкість держав, радикальну пропаганду, соціальні конфлікти та релігійні гасла. Підручник пов'язує боротьбу з тероризмом із необхідністю міжнародної співпраці.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 58. Підсумок: дати, поняття, питання

Ключові дати

1947 р.	Поділ Британської Індії на Індійський Союз і Пакистан.
1947-1949 рр.	Перша індо-пакистанська війна.
1965 р.	Друга індо-пакистанська війна.
1971 р.	Третя індо-пакистанська війна; виникнення Бангладеш.
1998 р.	Ядерні випробування Індії та Пакистану.
травень 1948 р.	Утворення Держави Ізраїль.
червень 1967 р.	Шестиденна війна.
жовтень 1973 р.	«Війна Судного дня».
1993 р.	Утворення Палестинської автономії та адміністрації.
1979 р.	Ісламська революція в Ірані.
грудень 2010 р.	Початок «Арабської весни».
2014 р.	Утворення ІДІЛ і період її найбільших територіальних захоплень.

Питання для учнів

1. Чому поділ Британської Індії супроводжувався насильством? (§22, с. 158-159)
2. У чому сутність Кашмірської проблеми? (§22, с. 160-161)
3. Яке значення мав Рух неприєднання? (§22, с. 159-160)
4. Які основні етапи арабо-ізраїльського конфлікту? (§23, с. 166-174)
5. Які особливості мала ісламська революція в Ірані? (§24, с. 175-177)
6. Які причини та наслідки «Арабської весни»? (§24, с. 177-179)

7. Чому сирійський конфлікт набув міжнародного характеру? (§24, с. 179-181)

Порівняльний підсумок уроку

Регіон / країна	Головна проблема	Історичний результат
Індія - Пакистан	Поділ, Кашмір, релігійна напруга	Тривале суперництво, кілька воєн, ядерний фактор.
Ізраїль - Палестина	Території, біженці, Єрусалим, безпека	Тривалий конфлікт і складний переговорний процес.
Іран	Конфлікт модернізації з авторитаризмом і релігійною опозицією	Ісламська республіка після революції 1979 р.
Арабський світ	Авторитаризм, корупція, безробіття	«Арабська весна» з дуже різними наслідками.
Сирія / Ірак	Громадянська війна, радикалізація	Міжнародизація конфлікту та феномен ІДІЛ.

Що об'єднує матеріал уроку: державотворення, релігійні та етнічні суперечності, кордони, модернізація і втручання зовнішніх сил можуть одночасно визначати розвиток регіону.

Ключові поняття уроку 58

Рух неприєднання	Самостійний зовнішньополітичний курс поза військовими блоками.
Кашмірська проблема	Територіальна суперечка Індії та Пакистану.
Палестинська автономія	Форма палестинського самоврядування, створена в ході мирного процесу.
Ісламська революція	Революція 1979 р. в Ірані, що привела до ісламської республіки.
«Арабська весна»	Хвиля протестів і революцій, що почалася 2010 р.
ІДІЛ	Терористична організація, що захопила території Іраку та Сирії.

Персоналії

Дж. Неру - модернізація Індії та неприєднання; **Індіра Ганді** - уряди Індії та внутрішні конфлікти; **Р. Хомейні** - лідер революції 1979 р.; **Ясір Арафат** - лідер палестинського руху.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 59. Деколонізація Африки та крах апартеїду

Головна думка. Після Другої світової війни колоніальна система швидко руйнувалася. В Африці незалежність здобули десятки держав, однак політична свобода не автоматично усунула бідність, міжетнічні конфлікти й економічну залежність.

Основа: §26, с. 189-194.

1. Декolonізація

Декolonізація - процес ліквідації колоніальної системи та здобуття політичної незалежності колоніями й залежними територіями.

Етап	Час	Характеристика
I	середина 1940-х - середина 1950-х	Перші великі перемоги національно-визвольних рухів в Азії та Північній Африці.
II	кінець 1950-х - 1960-ті	Наймасштабніша хвиля деколонізації в Африці; 1960 р. став «Роком Африки».
III	1970-ті	Крах португальської колоніальної імперії в Африці.
IV	1980-1990-ті	Незалежність останніх великих колоніальних територій; завершення апартеїду в ПАР.

2. Причини розпаду колоніальних імперій

- ослаблення європейських метрополій у Другій світовій війні;
- зростання національної самосвідомості народів колоній;
- досвід боротьби й участі колоніальних народів у війні;
- підтримка принципу самовизначення в міжнародних документах;
- діяльність національно-визвольних партій і рухів;
- зміна економічної доцільності прямого колоніального контролю.

Урок 59. Алжир і «Рік Африки»

3. Північна Африка і Алжир

У країнах Магрибу боротьба за незалежність мала різний характер. Особливо гострим був алжирський конфлікт, де французьке колоніальне панування спиралося на значну європейську громаду та силові структури.

4. 1960 р. - «Рік Африки»

1960 р. - незалежність здобули 17 африканських країн. Саме тому рік увійшов в історію як «Рік Африки».

Приклади держав, що стали незалежними 1960 р.	Колишня метрополія
Бенін, Буркіна-Фасо, Габон, Кот-д'Івуар, Мавританія, Мадагаскар, Малі, Нігер, Республіка Конго, Сенегал, ЦАР, Чад	Переважно Франція
Нігерія, частина Камеруну, Сомалі	Велика Британія
Демократична Республіка Конго	Бельгія

5. Тропічна Африка

Після проголошення незалежності нові держави успадкували кордони, часто проведені колоніальними державами без урахування етнічного складу. Це стало одним із чинників майбутніх конфліктів.

політична незалежність $\neq$ автоматична економічна самостійність

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 59. Португальські колонії, Зімбабве та Намібія

6. Крах португальської колоніальної імперії

У 1970-х незалежність здобули Ангола, Мозамбік та інші португальські колонії. Боротьба часто поєднувалася з громадянськими війнами та втручанням зовнішніх сил у контексті «холодної війни».

7. Південна Родезія - Зімбабве

У Південній Родезії біла меншина намагалася зберегти політичне домінування. Тривала боротьба завершилася переходом до влади африканської більшості та проголошенням незалежної Зімбабве.

8. Південно-Західна Африка - Намібія

Намібія довго перебувала під контролем Південно-Африканської Республіки. Національно-визвольний рух і міжнародний тиск завершилися здобуттям незалежності 1990 р.

9. Чому деколонізація часто супроводжувалася війнами

- суперечки за кордони й ресурси;
- етнічні та релігійні суперечності;
- боротьба різних політичних угруповань;
- втручання СРСР, США, Куби та інших держав;
- слабкість нових державних інституцій.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 59. Апартеїд у ПАР і Нельсон Мандела

10. Що таке апартеїд

Апартеїд - система законодавчого расового розділення й дискримінації в Південно-Африканській Республіці, яка забезпечувала політичне й соціально-економічне домінування білої меншини.

11. Форми дискримінації

- розділення місць проживання;
- обмеження політичних прав чорношкірої більшості;
- нерівний доступ до освіти, медицини й професій;
- контроль переміщення населення;
- репресії проти антирасистських організацій.

12. Африканський національний конгрес

АНК став головною силою боротьби проти апартеїду. Одним із найвідоміших його лідерів був Нельсон Мандела, який провів багато років у в'язниці.

13. Ліквідація режиму

На початку 1990-х режим апартеїду було демонтовано. **1994 р.** відбулися перші вільні загальні вибори, на яких переміг АНК, а Нельсон Мандела став президентом ПАР.

Значення. Крах апартеїду показав, що довготривала система законодавчої расової дискримінації може бути демонтована через поєднання внутрішньої боротьби, міжнародного тиску та політичних переговорів.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 59. Африка на зламі ХХ-ХХІ ст. Дати й питання

14. Головні проблеми регіону в підручнику

Проблема	Прояви
Економічна залежність	Сировинна спеціалізація, борги, слабка промислова база.
Політична нестабільність	Перевороти, авторитарні режими, слабкість державних інституцій.
Війни й конфлікти	Етнічні, територіальні та ресурсні суперечки.
Соціальні проблеми	Бідність, нерівний доступ до освіти й медицини, епідемії.
Зовнішнє втручання	Конкуренція великих держав за ресурси та політичний вплив.

Ключові дати

середина 1940-х - 1990 р.	Основний період деколонізації Африки.
1960 р.	«Рік Африки» - незалежність 17 держав.
початок 1990-х	Ліквідація режиму апартеїду в ПАР.
1994 р.	Перші вільні загальні вибори в ПАР.

Питання для учнів

1. Назвіть основні етапи деколонізації. (§26, с. 189)
2. Чому 1960 р. називають «Роком Африки»? (§26, с. 190)
3. Що таке апартеїд і як його було ліквідовано? (§26, с. 192-194)
4. Чому політична незалежність не гарантувала економічного добробуту? (§26, с. 194)

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ**Урок 60. Латинська Америка у другій половині XX - на початку XXI ст.**

Головна думка. Після війни країни Латинської Америки шукали власні моделі модернізації між демократією, військовими диктатурами, революційними рухами й залежністю від світового ринку. Найяскравішими прикладами стали Кубинська революція та драматичний досвід Чилі.

Основа: §25, с. 182-188.

1. Соціально-економічні особливості

- значний вплив іноземного капіталу, передусім США;
- нерівномірний розвиток і великі соціальні контрасти;
- сировинна та аграрна спеціалізація багатьох економік;
- швидке зростання міст;
- пошуки індустріалізації та економічної самостійності.

2. Політичний розвиток

У різних країнах чергувалися демократичні уряди, популістські режими, військові перевороти й диктатури. Армія часто виступала як самостійна політична сила.

Хунта - колегіальний орган військової влади, який приходить до керівництва державою внаслідок перевороту.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ**Урок 60. Кубинська революція****3. Передумови**

Куба перебувала під сильним економічним і політичним впливом США. Авторитарний режим Фульхенсіо Батисти спирався на армію й репресивний апарат, а значна частина населення була невдоволена соціальною нерівністю.

4. Фідель Кастро і революційний рух

Молоді революціонери на чолі з Фіделем Кастро розпочали боротьбу проти режиму. Партизанський рух, соціальне невдоволення й ослаблення диктатури привели до перемоги революції.

1959 р. - прихід до влади Фіделя Кастро й перемога Кубинської революції.

5. Зміни після революції

- націоналізація великих підприємств і власності;
- аграрні перетворення;
- зближення із СРСР;
- перехід до соціалістичної моделі розвитку;
- різке погіршення відносин зі США.

Куба стала важливим союзником СРСР у Західній півкулі й одним із центрів підтримки ліворадикальних рухів у Латинській Америці.

диктатура Батисти → партизанська боротьба → перемога 1959 р. → соціалістичні перетворення → конфронтація зі США та союз із СРСР

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 60. Чилі: Альєнде, переворот і Піночет

6. Соціалістичний експеримент Сальвадора Альєнде

У Чилі ліві сили на чолі із Сальвадором Альєнде намагалися здійснювати соціалістичні перетворення парламентським шляхом. Уряд проводив націоналізацію, соціальні програми й перерозподільчу політику.

7. Загострення кризи

- поляризація суспільства;
- економічні труднощі та інфляція;
- конфлікт уряду з опозицією та підприємницькими колами;
- втручання армії в політику;
- зовнішньополітичне протистояння довкола Чилі.

11 вересня 1973 р. - військовий переворот у Чилі. Президент Сальвадор Альєнде загинув, владу захопила хунта на чолі з генералом Аугусто Піночетом.

8. Диктатура Піночета

Режим ліквідував демократичні свободи, переслідував політичних противників і спирався на силові структури. Одночасно в економіці були проведені радикальні ринкові реформи.

Політика	Зміст
Економічна	Приватизація, лібералізація ринку, скорочення державного регулювання.
Політична	Авторитаризм, заборони й репресії проти опозиції.
Соціальна	Суперечливі наслідки: макроекономічні зміни поєднувалися з високою соціальною ціною.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 60. Демократизація та проблеми регіону

9. Повернення до демократії

Наприкінці ХХ ст. значна частина латиноамериканських військових диктатур поступилася цивільним демократичним урядам. Перехід супроводжувався складними економічними реформами та переосмисленням спадщини репресій.

10. Проблеми латиноамериканських держав

Проблема	Прояви
Соціальна нерівність	Різкий розрив між заможними й бідними верствами.
Зовнішній борг	Залежність від кредитів і міжнародних фінансових структур.
Наркобізнес і злочинність	Підрив державних інститутів у частині країн.
Політичний популізм	Спокуса швидких рішень за рахунок довгострокової стабільності.
Сировинна залежність	Вразливість до коливань світових цін.

11. Українці в країнах регіону

Підручник окремо звертає увагу на українську діаспору в Аргентині та Бразилії, її культурну й громадську діяльність і внесок у зв'язки з Україною.

Ключові дати

1959 р.	Перемога Кубинської революції, прихід до влади Ф. Кастро.
1973 р.	Переворот у Чилі, загибель С. Альєнде, прихід хунти А. Піночета.

Питання для учнів

1. Чому в Латинській Америці часто встановлювалися військові режими? (§25, с. 182-183)
2. Які причини та наслідки Кубинської революції? (§25, с. 183-185)
3. Чому шлях Чилі 1970-1973 рр. завершився військовим переворотом? (§25, с. 185-187)
4. Що означає поняття «хунта»? (§25)

Порівняння Куби та Чилі

Критерій	Куба	Чилі
Шлях до змін	Збройна революція.	Перемога лівих сил на виборах і реформи через державні інститути.
Ключовий діяч	Фідель Кастро.	Сальвадор Альєнде; після перевороту - Аугусто Піночет.
Після 1970-х	Соціалістична модель, союз із СРСР.	Військова диктатура і радикальні ринкові реформи.
Головний урок	Революція змінює не лише уряд, а й модель держави.	Поляризація суспільства може зруйнувати демократичний механізм реформ.

Запам'ятай. 1959 - Куба; 1973 - Чилі. Ці дві дати дають змогу швидко відтворити головні сюжетні лінії уроку.

Контрольні тези уроку 60

- Латинська Америка поєднувала модернізацію з різкою соціальною нерівністю.
- Армія в багатьох державах була самостійним політичним чинником.
- Кубинська революція створила соціалістичну державу в Західній півкулі.
- Чилі показала драматичне зіткнення парламентських реформ, політичної поляризації та військового втручання.

- Наприкінці ХХ ст. регіон поступово повертався до цивільних демократичних урядів.
- Сировинна залежність, борги, нерівність і злочинність залишалися важливими проблемами.

Міні-висновок. Політична стабільність сама по собі не гарантує розвитку, але без інституцій, здатних розв'язувати соціальні конфлікти без насильства, економічні реформи часто супроводжуються кризами й авторитарними відкатами.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 61. Практичне заняття № 12

Мета. Узагальнити матеріал про Японію, Китай, Індію і Пакистан, Близький Схід, Африку та Латинську Америку; навчитися порівнювати моделі модернізації, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки й аргументувати історичні судження.

Основа: §27, с. 195-196; завдання розширено для повноцінного практичного заняття.

Частина I. Хронологія і поняття

1. Розташуйте події в хронологічній послідовності: проголошення КНР; утворення Ізраїлю; «Рік Африки»; Кубинська революція; ісламська революція в Ірані; початок «Арабської весни».
2. Дайте короткі визначення: деколонізація, апартеїд, хунта, Рух неприєднання, «культурна революція», «Арабська весна».
3. Зіставте поняття з країною: «економічне диво», «чотири модернізації», Кашмір, апартеїд, хунта, ІДІЛ.

Частина II. Робота з моделями розвитку

4. Порівняйте післявоєнну модернізацію Японії та реформи Дена Сяопіна за критеріями: політичний режим, роль держави, ставлення до приватної ініціативи, зовнішні технології, результат.
5. Чому «великий стрибок» і японське «економічне диво» дали протилежні результати? Назвіть щонайменше чотири чинники.
6. Складіть причинний ланцюг: «культурна революція → наслідки → поворот до реформ».

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 61. Практична робота за джерельними завданнями §27

Частина III. Японія: «Хризантема і меч»

У §27 наведено думку дослідниці Рут Бенедикт про здатність Японії визнати помилковість попередньої поведінки й спрямувати енергію в інше русло.

7. Чому прийняття окупації та відмови від імперської політики могло бути психологічно складним для японського суспільства?

8. Міні-есей: «Імперія війни чи імперія технологій: що важливіше у ХХІ ст.?» (8-10 речень).

Частина IV. Китай: політична культура і пропаганда

9. У §27 наведено побутовий вислів Мао про звички й «тигра». Поясніть, як подібні вислови могли працювати одночасно як образ лідера для китайської аудиторії і як демонстрація культурної відмінності для іноземців.

10. Якими засобами під час «культурної революції» формувався культ Мао? Назвіть не менше п'яти.

Частина V. Індія і Пакистан

§27 наводить вислів Зульфікара Алі Бхутто про готовність Пакистану створити ядерну зброю, якщо її створить Індія.

11. Чи є ядерна зброя «чинником стримування»? Наведіть по два аргументи «за» і «проти».

12. Чи виправдане обмеження добробуту населення заради гонки озброєнь? Сформулюйте історично аргументовану позицію.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 61. Практична робота: Близький Схід, Африка, Латинська Америка

Частина VI. Близький Схід

13. Назвіть щонайменше п'ять проблем, які необхідно врегулювати для сталого ізраїльсько-палестинського миру.

14. Порівняйте «весну народів» 1848-1849 рр. і «Арабську весну» 2010-х: назвіть три спільні риси й три відмінності.

15. Поясніть, чому громадянська війна в Сирії перетворилася на міжнародний конфлікт.

Частина VII. Африка

16. За таблицею «Рік Африки» визначте, яка метрополія втратила найбільше колоній у 1960 р. Чому саме ця імперія пережила настільки масштабну деколонізацію?

17. Порівняйте боротьбу проти апартеїду в ПАР із рухом за громадянські права афроамериканців у США: цілі, методи, міжнародний резонанс.

Частина VIII. Латинська Америка

18. Підготуйте коротке повідомлення про «експорт революції» в Латинську Америку і роль Че Гевари, як пропонує §27.

19. Порівняйте революційний шлях Куби та парламентський шлях уряду С. Альєнде в Чилі.

20. Зробіть загальний висновок: чому країни Азії, Африки та Латинської Америки після 1945 р. обрали настільки різні шляхи розвитку?

Оцінювання практичної роботи: 12 балів. Завдання 1-6 - 3 бали; 7-12 - 3 бали; 13-17 - 3 бали; 18-20 - 3 бали. Враховуються правильність фактів, причинно-наслідкові зв'язки й аргументованість.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 61. Відповіді для викладача: завдання 1-10

1. 1948 - утворення Ізраїлю; 1949 - проголошення КНР; 1959 - Кубинська революція; 1960 - «Рік Африки»; 1979 - ісламська революція в Ірані; грудень 2010 - початок «Арабської весни».

2. Деколонізація - ліквідація колоніальної системи; апартеїд - законодавча расова сегрегація в ПАР; хунта - військовий колегіальний режим; Рух неприєднання - курс держав, що не хотіли вступати до блоків «холодної війни»; «культурна революція» - кампанія Мао проти критиків і опонентів; «Арабська весна» - хвиля протестів і революцій в арабському світі.

3. «Економічне диво» - Японія; «чотири модернізації» - Китай; Кашмір - Індія/Пакистан; апартеїд - ПАР; хунта - Чилі та інші військові режими; ІДІЛ - Ірак і Сирія.

4. Японія - демократія й ринок, Китай - політична монополія КПК при ринкових реформах. Спільне: активна роль держави, інвестиції в освіту, технології, експортна орієнтація.

5. Японські реформи спиралися на професійне управління, ринкові стимули, освіту й технології; «великий стрибок» - на волонтаризм, примус, нереалістичні плани й руйнування стимулів.

6. «Культурна революція» → репресії, хаос, втрати інтелектуального потенціалу → осуд радикалізму після смерті Мао → реформи Дена Сяопіна.

7. Відмова від імперського статусу, культ імператора, зовнішня окупація і демілітаризація суперечили довоєнній державній ідентичності; водночас поразка створила суспільний запит на новий курс.

8. Оцінюється логіка: технологічна конкурентоспроможність забезпечує добробут і вплив без постійного силового розширення; аргументи мають спиратися на досвід Японії.

9. Для внутрішньої аудиторії вислів підкреслював «простоту» й близькість лідера до традиції; для іноземців - демонстрував культурну відмінність і самовпевненість.

10. Портрети Мао, «Цитатник», масові мітинги, обов'язкове цитування, пропаганда, хунвейбіни, знищення альтернативної літератури, персональні титули «Великий керманич» тощо.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 61. Відповіді для викладача: завдання 11-20

11. «За»: страх взаємного знищення може стримувати пряме зіткнення; стратегічний баланс ускладнює напад. «Проти»: ризик помилки, ескалації, випадкового запуску, поширення зброї й величезна ціна гонки озброєнь.

12. Обґрунтована відповідь має врахувати безпекові загрози, але підкреслити, що тривале жертвування базовим добробутом населення руйнує економічну й соціальну стійкість держави.

13. Кордони, статус Єрусалима, безпека Ізраїлю, статус палестинських територій, біженці, поселення, взаємне визнання, припинення тероризму та насильства.

14. Спільне: масовість, антиавторитарні вимоги, швидке поширення протестів. Відмінне: інша історична епоха, роль соціальних мереж, міжнародне втручання, різний соціальний склад і політичні результати.

15. Сирія стала полем протистояння внутрішніх угруповань і зовнішніх сил; додалися проблема ІДІЛ, біженців, курдське питання, інтереси регіональних і великих держав.

16. Найбільше колоній втратила Франція. Це було наслідком масштабу її африканської імперії, зростання національних рухів і зміни підходу метрополії до прямого колоніального управління.

17. Спільна мета - подолання расової дискримінації. У США боротьба відбувалась усередині демократичної держави за рівні права; в ПАР - проти законодавчої системи політичного панування білої меншини.

18. Очікується згадка про спроби поширення кубинського революційного досвіду, партизанські рухи, діяльність Че Гевари та неоднозначні результати.

19. Куба - збройна революція і побудова соціалістичної системи; Чилі - спроба соціалістичних реформ через вибори й парламентські механізми, завершена переворотом 1973 р.

20. Причини різноманітності: колоніальна спадщина, релігія й етнічний склад, структура економіки, роль армії, міжнародний вплив, місцеві політичні традиції, наявність ресурсів і якість державних інституцій.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 62. Узагальнення і тематичне оцінювання

Мета уроку. Повторити ключові події, поняття й персоналії теми 11, перевірити розуміння причинно-наслідкових зв'язків та вміння порівнювати різні моделі модернізації й деколонізації.

1. Опорна хронологія теми

Дата	Подія
1947	Конституція Японії; поділ Британської Індії на Індію та Пакистан.
травень 1948	Утворення Держави Ізраїль.
1 жовтня 1949	Проголошення КНР.
1958-1963	«План трьох червоних прапорів» у Китаї.
1959	Перемога Кубинської революції.
1960	«Рік Африки».
1966-1976	«Культурна революція» в Китаї.
1967	Шестиденна війна.
1971	Третя індо-пакистанська війна; утворення Бангладеш.
1973	«Війна Судного дня»; переворот у Чилі.
1978	Початок «чотирьох модернізацій» Дена Сяопіна.
1979	Ісламська революція в Ірані.
1993	Утворення Палестинської автономії й адміністрації.
1994	Перші вільні загальні вибори в ПАР.
1998	Ядерні випробування Індії та Пакистану.
грудень 2010	Початок «Арабської весни».
2014	ІДІЛ захопила найбільші території в Іраку та Сирії.

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 62. Ключові поняття і персоналії

2. Поняття

Поняття	Коротке визначення
Японське «економічне диво»	Стрімке післявоєнне зростання Японії на основі реформ, технологій та експорту.
«Культурна революція»	Кампанія Мао 1966-1976 рр. для зміцнення особистої влади через масову мобілізацію та репресії.
Рух неприєднання	Курс держав, які не хотіли підпорядковуватись військово-політичним блокам.
Деколонізація	Ліквідація колоніальної системи й здобуття незалежності.
Апартеїд	Законодавча система расового розділення в ПАР.
Хунта	Колегіальна військова влада після перевороту.
«Арабська весна»	Хвиля антиавторитарних протестів і революцій у арабському світі з 2010 р.
ІДІЛ	Терористична організація, що захопила території Іраку й Сирії та проголосила «халіфат».

3. Персоналії

Особа	Роль
Хірохіто	Імператор Японії; після війни втратив політичну владу й став символом держави.
Мао Цзедун	Лідер КПК і КНР; «великий стрибок», «культурна революція», культ особи.
Ден Сяопін	Ініціатор «чотирьох модернізацій» і ринкових реформ Китаю.
Джавахарлал Неру	Перший прем'єр незалежної Індії, один з ідеологів неприєднання.
Індіра Ганді	Прем'єр-міністерка Індії, важлива фігура модернізації та внутрішніх конфліктів.
Рухолла Хомейні	Лідер ісламської революції в Ірані.
Фідель Кастро	Лідер Кубинської революції й багаторічний керівник Куби.
Сальвадор Альєнде	Президент Чилі, який проводив соціалістичні реформи парламентським шляхом.
Аугусто Піночет	Глава військової хунти Чилі після перевороту 1973 р.
Нельсон Мандела	Лідер боротьби проти апартеїду, президент ПАР після вільних виборів 1994 р.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 62. Тематичне оцінювання - варіант 1

Варіант 1. 12 балів. Завдання 1-8 - по 0,5 бала; 9-12 - по 1 балу; завдання 13 - 4 бали.

Тести

- 1.** У якому році проголошено КНР?
А 1945 Б 1947 В 1949 Г 1958
- 2.** «Японське економічне диво» найбільше пов'язане з:
А суцільною колективізацією Б технологіями та експортом В ліквідацією приватної власності Г колоніальними завоюваннями
- 3.** «Культурна революція» відбулася в:
А Японії Б Індії В Китаї Г Ірані
- 4.** «Рік Африки» - це:
А 1948 Б 1959 В 1960 Г 1979
- 5.** Лідером Кубинської революції був:
А С. Альєнде Б Ф. Кастро В А. Піночет Г Н. Мандела
- 6.** Система расової дискримінації в ПАР називалася:
А сегрегація Б апартеїд В хунта Г деколонізація
- 7.** Ісламська революція в Ірані відбулася:
А 1967 Б 1973 В 1979 Г 1994
- 8.** Кашмірська проблема пов'язана з відносинами:
А Індії та Пакистану Б Китаю та Японії В Ізраїлю та Єгипту Г Ірану та Іраку

Короткі відповіді

- 9.** Назвіть дві причини японського «економічного дива».
- 10.** Що таке деколонізація?
- 11.** Назвіть дві причини «Арабської весни».
- 12.** Чим реформи Дена Сяопіна відрізнялися від політики Мао?

Розгорнуте завдання

- 13.** Порівняйте два шляхи модернізації - Японії та Китаю після 1978 р. Визначте спільні й відмінні риси та зробіть висновок.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 62. Тематичне оцінювання - варіант 2

Варіант 2. 12 балів. Завдання 1-8 - по 0,5 бала; 9-12 - по 1 балу;
завдання 13 - 4 бали.

Тести

- 1.** Конституція Японії набула чинності:
А 1945 Б 1947 В 1949 Г 1951
- 2.** Програма «чотирьох модернізацій» пов'язана з:
А Мао Цзедунем Б Деном Сяопіном В Чан Кайші Г Дж. Неру
- 3.** Держава Ізраїль утворилася:
А 1947 Б 1948 В 1956 Г 1967
- 4.** Шестиденна війна відбулася:
А 1956 Б 1960 В 1967 Г 1973
- 5.** Перші вільні загальні вибори в ПАР відбулися:
А 1960 Б 1979 В 1990 Г 1994
- 6.** Військова влада після перевороту називається:
А хунта Б комуна В домініон Г автономія
- 7.** «Арабська весна» розпочалася:
А 1991 Б 2001 В 2010 Г 2014
- 8.** Лідером боротьби проти апартеїду був:
А Р. Хомейні Б Н. Мандела В Ф. Кастро Г А. Піночет

Короткі відповіді

- 9.** Назвіть дві ознаки «культурної революції» в Китаї.
- 10.** Яке значення мав 1960 р. для Африки?
- 11.** Назвіть дві ключові проблеми арабо-ізраїльського врегулювання.
- 12.** Чому ядерні випробування Індії та Пакистану 1998 р. були небезпечними для регіону?

Розгорнуте завдання

- 13.** Порівняйте революційні процеси на Кубі, в Ірані та під час «Арабської весни». Що в них спільного, а що принципово відрізняється?

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

**ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ,
ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ**

Урок 62. Ключі до тематичного оцінювання

Варіант 1

№	Відповідь
1	В - 1949
2	Б - технології та експорт
3	В - Китай
4	В - 1960
5	Б - Фідель Кастро
6	Б - апартеїд
7	В - 1979
8	А - Індія та Пакистан

9. Напр.: допомога США, технології, освіта, реформи, низькі військові витрати, експортна орієнтація.

10. Процес ліквідації колоніальної системи й здобуття незалежності колоніями.

11. Напр.: авторитаризм, корупція, безробіття, нерівність, високі ціни, молодіжний протест.

12. Ден розширював ринкові стимули, сімейний підряд, бізнес і спеціальні економічні зони; Мао робив ставку на примус, комуни й масові кампанії.

Варіант 2

№	Відповідь
1	Б - 1947
2	Б - Ден Сяопін
3	Б - 1948
4	В - 1967
5	Г - 1994
6	А - хунта
7	В - 2010
8	Б - Нельсон Мандела

9. Молодіжні загони, репресії проти інтелігенції, культ Мао, масова пропаганда, знищення альтернативної культури.

10. «Рік Африки»: 17 держав здобули незалежність.

11. Кордони, Єрусалим, біженці, безпека, статус територій, поселення.

12. Обидві країни отримали ядерну зброю в умовах неврегульованого Кашмірського конфлікту.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ • 11 КЛАС

ТЕМА 11. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Урок 62. Критерії та швидке повторення

4. Критерії розгорнутих відповідей

Бали	Критерій
4	Повна відповідь: правильні факти, порівняння, причинно-наслідкові зв'язки, самостійний висновок.
3	Загалом правильна відповідь, але бракує одного елемента порівняння або висновок недостатньо розгорнутий.
2	Є правильні факти, але відповідь фрагментарна і майже без пояснення причин.
1	Окремі правильні твердження без цілісної відповіді.
0	Відповідь відсутня або фактично неправильна.

5. 20 фактів, які треба пам'ятати

1. 1947 р. - нова Конституція Японії.
2. Середина 1950-х - 1973 р. - японське «економічне диво».
3. 1 жовтня 1949 р. - КНР.
4. 1958-1963 рр. - «три червоні прапори».
5. 1966-1976 рр. - «культурна революція».
6. 1978 р. - «чотири модернізації».
7. 1947 р. - поділ Британської Індії.
8. Кашмір - головний вузол індо-пакистанського конфлікту.
9. 1998 р. - Індія й Пакистан стали ядерними державами.
10. Травень 1948 р. - Ізраїль.
11. 1967 р. - Шестиденна війна.
12. 1973 р. - «Війна Судного дня».
13. 1979 р. - ісламська революція в Ірані.
14. Грудень 2010 р. - початок «Арабської весни».
15. 2014 р. - найбільше територіальне розширення ІДІЛ.
16. 1960 р. - «Рік Африки».

17. Апартеїд - система расової дискримінації в ПАР.
18. 1994 р. - перші вільні загальні вибори в ПАР.
19. 1959 р. - Кубинська революція.
20. 1973 р. - переворот у Чилі.

6. Самоперевірка перед тематичною

1. Чому Японія після війни змогла швидко модернізуватися?
2. Які наслідки мали «великий стрибок» і «культурна революція»?
3. Чому Кашмірська проблема стала міжнародною?
4. Які питання залишаються ключовими в близькосхідному конфлікті?
5. Чому 1960 р. є переломним для Африки?
6. Як було ліквідовано апартеїд у ПАР?
7. Чим відрізнялися революція на Кубі та шлях Альєнде в Чилі?
8. Які спільні проблеми переживали нові держави після деколонізації?

Фінальний висновок теми. Друга половина ХХ ст. стала епохою руйнування колоніальної системи та пошуку нових моделей розвитку. Одні держави досягли швидкої модернізації, інші пережили революції, диктатури й війни. Вирішальними були не лише ресурси, а якість інститутів, політичний вибір, освіта, технології та здатність суспільства пристосовуватися до змін.

*Джерело теми: підручник «Всесвітня історія. 11 клас» (2019), §20-27, с. 142-196.
Питання та практичні завдання адаптовано до формату КМЗ.*